

Lze porozumět naší posedlosti minulostí čistě jako strachu z nezvratné ztráty něčeho, co bylo jednou naše? Nejrůznější podoby městských ruin nám umožňují ztělesnit náš vztah k plynutí času. Porozumění významům přikládaným našemu vztahu ke stopám minulosti, které můžeme pojmout jako ruiny, nám umožní také lépe porozumět tomu, proč může být pro některé z nás smysluplné věnovat svůj čas a sílu zachování určitých stop minulosti v našich městech. Náš vztah k ruinám nevypovídá pouze o našem vztahu k minulosti. Ruiny se nabízejí k interpretaci jako krystalizační body nejrůznějších forem prožívání času: souběžné přítomnosti, odlišných minulostí a očekávaných budoucností.

V současnosti můžeme být svědky fascinace průmyslovými zříceninami. Opuštěné továrny, obrovské ocelárenské konstrukce, věže a haldy zbylé po těžbě. Tyto, mnohdy rozpadající se, ruiny jsou stopami končící industriální doby. Samotné průmyslové ruiny, podobně jako jejich zobrazení v dokumentárních filmech, časopisech, knihách, a na výstavách, můžeme považovat za znaky nostalgie po době, která se právě stala minulostí. Jak se formuje naše sdílená imaginace vztahující se k těmto ruinám, jak se utváří naše sdílené představy o jejich významnosti nebo bezvýznamnosti? Podle Andrease Huysseena hrají při konstituci těchto emocemi zabarvených forem sdílené paměti důležitou roli dnes již neudržitelné naděje vkládané do moderní doby.

Nostalgií vztahující se k ruinám industriální architektury můžeme rozumět jako ztělesnění sdílených představ těch, kteří si vzpomínají na to, že příslibem modernity bylo vybudování radikálně jiné budoucnosti. V kontextu současných diskursů vztahujících se ke kulturnímu traumatu, válce a paměti však můžeme v této nostalgii spatřit také sdílené představy druhé nebo třetí generace nositelů specifické dějinné zkušenosti budování průmyslové společnosti. Respektive můžeme tuto nostalgii pojmout jako estetický výraz touhy po životě ve společnosti, která ještě neztratila dynamiku založenou na schopnosti představit si budoucnost odlišnou od dnešní reality. Sociologická interpretace této nostalgie nám však zároveň připomíná také to, jak významnou roli sehrála v katastrofách krátkého dvacátého století radikálnost moderních představ o cestě k lepší budoucnosti.

Současné podoby městské paměti jsou neoddelitelné od nejrůznějších rozvalin, průmyslových ruin nebo stop bombardování z doby druhé světové války, které se staly ruinami, jako tomu bylo v případě kostela v západním Berlíně u zastávky „ZOO“. Tyto urbánní ruiny svědčí také o praktikách, které stopy minulosti estetizují, a tím je přetváří do současných ruin (činnost specialistů na památkovou péči, využití urbánních ruin jako turistických atrakcí, obliba retro stylu). V této souvislosti je vhodné odlišit dva typy městských ruin:

(i) *Ranně-moderní* typ městských ruin je nejvíce podobný zříceninám středověkých hradů, které ztělesňují představy romantismu. Tyto ruiny, například chátrající budovy, zrezavělé kontejnery v tzv. brownfields, jsou nositeli vlivu času, připomínají zkázu a nevyhnutelnost rozpadu. Mohou nás vést k uvědomění erozivní síly času, která bývalé

budovy, v minulosti plné života, směřuje zpět do koloběhu přírody. Ranně moderní ruiny proto mohou být místy krystalizace nostalgie, která si je vědoma své dějinnosti a která může vést skrze zakoušení erozivní síly času k soucitu a uznání tragičnosti ztráty.

(ii) *Pozdně-moderní* ruiny jsou utvářené, jsou produkty, praktik muzealizace a restaurace. Jsou podobné palácům přebudovaným na konferenční centra, klášterům sloužícím jako meditační střediska nebo bývalým elektrárnám přetvořeným na galerie současného umění. Mohli bychom říci, že současnou městskou paměť charakterizuje nedostatek času: není čas na to, aby se tyto budovy přetvořily na ruiny prostřednictvím eroze. Dnes se zdá být přijatelné pouze jejich zbourání nebo zachování přetvořením do mumifikované podoby. Jsou však tyto ruiny označené za mumifikované objekty právem, pokud jsou využívány, pokud jejich přestavba vede právě k tomu, aby mohly sloužit dnešnímu městu? Klíčovou otázkou je v této souvislosti právě to, jestli tyto stopy minulosti, tento typ ruin slouží také něčemu jinému, než jako *dekorace* snah o prosazení ekonomických a politických zájmů.

Jak zacházet s naším strachem z nezvratitelné ztráty, kterou přináší plynutí času? Při usilování o zachování stop minulosti bychom měli hledat kompromisy mezi nostalgickým sentimentem zbarveným vzpomínáním a kritickým přivlastněním si minulosti ve jménu budování budoucnosti. Nabízí se tady možnost *empatické kritiky* minulosti. Jinými slovy se domníváme, že formy rozumění minulosti, které se se soucitem soustřeďují na *tragické ztráty*, způsobené destruktivními silami modernity, lze zkombinovat s formou kritiky současnosti, která rozumí našemu vztahu k minulosti především jako podobě vyjádření naší *angažovanosti v boji* za podobu naší budoucnosti.

Minulost, podobně jako ruiny, však disponuje vlastní silou. Síly minulosti nejsou plně v našich rukou. Podobně jako nejsou zříceniny hradů nebo továren plně pod naší kontrolou, a mohou tak být pro nás i nebezpečné. Můžeme zde uklouznout a spadnout nebo se na nás může něco zřítit. Síla traumatických zážitků, přetrvávání traumatizujících zkušeností napříč generacemi v podobě kulturního traumatu nám připomíná, že minulost je podobná konglomerátu sil, které se snaží vniknout do prostoru naší současnosti. Stopy minulosti v tomto smyslu nejsou čistě nástroje v mocenských bojích současnosti nebo neutrální prostředky uskutečnění našich snah utvářet budoucnost.

Autorem textu je sociolog doc. PhDr. Csaba Szaló, Ph.D.